

VERSLAG

over de werkzaamheden van de Commissie in 1961

Mijnheer de Minister,

De Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie heeft in 1961 in de lokalen van de Universitaire Stichting te Brussel zes afdelingsvergaderingen en drie algemene vergaderingen gehouden. Bovendien heeft de Vlaamse afdeling negen vergaderingen besteed aan de studie van de Nederlandse vorm der straatnamen in de Brusselse agglomeratie. De leden belast met de opmaking van de dialectkaart van België hebben te Luik een speciale vergadering gehouden.

De volgende lezingen werden gehouden :

1. op de algemene vergaderingen :

J. DUPONT : *Luiks ÈLLE A CASSÉ S' HIÈLE, S' SABOT, en verwante Nederlandse uitdrukkingen.*

2. in de Waalse afdeling :

EDG. RENARD : *Notes de folklore d'après des actes de procédure du XVIIe siècle (Waimès et Ouffet).*

É. LEGROS : *Le Dictionnaire toponymique de M. Gijsseling et la philologie romane.*

J. HERBILLON : *Anthroponymes anc. w. en -ONDE.*

M. PIRON : *Rue du Vert-Bois.*

O. JODOGNE : *Le cas phonétique de l'ancien verbe POUOIR.*

3. in de Vlaamse afdeling :

J. DUPONT : *Vlaanderen, Vlaming en Vlaams* (vervolg) (1).

Spreker verwijst naar het eerste deel van zijn lezing en vat dan gans het probleem samen in volgend tabellarisch overzicht :

Uit een primitieve persoonsaanduiding *útlandwari*, bezetter, bewoner van het uit de Waddenzee der Vlaamse kuststreek opduikende *útland* (schorren, gorsen) ontstonden :

A. De analytisch begrepen doebletten :

1° *útlandari*, Mnl. *uutlander*, waarbij het synoniem *útlando* en het hiervan afgeleide adj. *útlandisk*, Mnl. *uutlantsch* ;

Parallel hiermee : *inlandwari* > *inlandari*, *inlando*, *inlandisk*, Mnl. *inlander*, *inlands* (formaties met *w-* ontbreken).

2° *útlamari*, waarbij het synoniem *útlamo* en het hiervan afgeleide adj. : *útlamisk*, Mnl. *uutlaemsch*, *uutlemsch*.

Parallel hiermee : *inlamari*, *inlamo*, *inlamisk*, Mnl. *inlemsch*.

B. De als N. P. fungerende en (oorspronkelijk vooral door buitenlanders) globaal begrepen bijvormen :

1° *ulandari* > *vlandari*, *Flandari*, *Flandri* — volksnaam — met het synoniem *ulando*, *vlando*, *Flando*, stamwoord van het adj. : *flandonensis* (942). Hierbij de vr. collectief : *-waria/-wara*-formatie *ulandwaria*, *ulandwara* > *Flandria*, *Flandra* als streeknaam. *ulandisk* adj. ontbreekt, z. A. 1° *útlandisk*.

2° *ulamari* > *vlamari*, *Flamari*, misschien in *Flamaresheim* (Förstemann) met het synoniem : *ulamo* > *vlammo* en de afleiding *Flaming*, enz. ; het adj. : *flamisk*, Mnl. *vlaemsch*, *vlams*, *vleemsch*, *vlemsch*, enz.

C. TAVERNIER : KRAAIE = „middelrif”, KARWEI = „ingewanden”.

Kraaie in genoemde betekenis, benevens die van *mesenterium*,

(1) Onder de titel *Etymologische studie over Vlaanderen, Vlaming, Vlaemsch* integraal overgedrukt in deze Handelingen XXXIV, pp. 77-132.

is een oud Germaans woord, overigens van onduidelijke etymologie, aangezien het aangetroffen wordt in Nederland, in westelijk Duitsland, Zwitserland, Engeland, terwijl van ontleening geen kwestie is. In het Nederlands bestond en bestaat nog een ander woord van gelijkaardige betekenis, nl. *karwei*, « ingewanden ». Nederlandse taalkundigen hebben geprobeerd die twee woorden met elkaar in verband te brengen. Verdam bv. meende aanvankelijk dat *karwei* een samenstelling was van *kra* en *weide* (= Eingeweide). Het blijkt dat *karwei* volkomen van *kraaie* moet gescheiden worden, dat het een ontleening is aan Fr. *corée*, uit *corata* « wat om het hart ligt, de ingewanden van de borstholte ». Te Gent en elders is inderdaad *karweie* nog steeds alleen de inhoud van de borst bij geslachte dieren, en niet de ingewanden in het algemeen. De on-etymologische *w* heeft ons *karwei* gekregen door contaminatie met *karwei* = « *corvée* », uit *corrogata*. Wat als volgt is te verklaren : onder de talrijke varianten, waarin het leenwoord *corvée* in het Nl. voorkomt, bestaan gereduceerde vormen zonder *w* : Kiliaan geeft *koreye* zowel voor *corvée* als *corée*; in Oost-Vlaanderen komt *kar.s.j* voor. *Corvée* werd aldus volkomen homoniem van *corée* en van dit punt uit breidde zich de homonymie over zo goed als alle vormen van beide woorden uit. Hier is dus een vb. van homonymiewerking in omgekeerde richting.

J. HELSEN : *Het woord HOND in plaatsnamen.*

Het woord *hond* komt zowat over gans het Nederlands taalgebied in plaatsnamen voor. Blijkbaar moet het niet als diernaam of als persoonsnaam worden opgevat. Er werden reeds allerlei verklaringen van voorgesteld. Dat de namen verband zouden houden met een bepaald uitzicht of karakter van de plaatsen, die erdoor worden aangeduid (aard van de bodem, geografische bijzonderheden, enz.) blijkt geenszins. Wel is het opvallend dat de aldus genoemde plaatsen meermaals op grenzen betrekking hebben. Er werd bewezen voor Duitse plaatsnamen die het woord *hund* bevatten dat hierin het Ohd. *hundo* moet gezien worden, een benaming voor een ambtenaar die in de oude Germaanse honderdschap een aanzienlijke rol heeft gespeeld. Oorspronkelijk had hij een rechterlijke functie die later tot andere bevoegdheden werd uitgebreid, o. m. het plaatsen van grenstekens, de controle over maten en gewichten, enz. Over het algemeen kwam zijn bevoegdheid dan overeen met die van een functionaris, die in de werkzaamheden, geregeld bij onze oude dorpskeuren, ook optreedt, maar gewoonlijk

onder een andere benaming. Op grond van enkele aanduidingen lijkt het niet onmogelijk dat de benaming *hond* voor deze functionaris ook in het Nederlands zou hebben bestaan en in die zin ook in onze plaatsnamen kan voorkomen.

C. TAVERNIER : *Over een 13^e eeuwse Mnl. tekst.*

In de *Fontes Minores Medii Aevi* verschenen in 1960 zes Mnl. keuren (1163-1218) die naar de uitgever KOCH in 1240 zouden geschreven zijn, d. i. 9 jaar vroeger dan de oudste tot hiertoe bekende oorkonde van 1249. Doch deze oorkonden zijn afschriften van vertalingen van Latijnse dito en geen enkele reden, door de uitgever opgegeven, wijst op de datum 1240. Een onderzoek van deze Gentse teksten wijst wel op Mnl. uit de 13de eeuw, maar er is geen trek in de klankleer, vormleer en syntaxis die niet ook later in Vlaanderen wordt aangetroffen.

Op de afdelingsvergaderingen van 29 mei 1961 werden de HH. M. A. ARNOULD en A. BOILEAU resp. tot voorzitter en secretaris van de Waalse afdeling verkozen voor de periode 1961-1963; voor dezelfde periode werd voor de Vlaamse afdeling de H. J. LEENEN tot voorzitter verkozen en de H. H. VANGASSEN tot secretaris herkozen. In de op dezelfde dag gehouden vergadering van de werkende leden werden de HH. É. LEGROS en J. L. PAUWELS resp. tot algemeen voorzitter en tot ondervoorzitter van de Commissie verkozen voor de jaren 1961-62 en 1962-63. De H. J. WARLAND blijft het algemeen secretariaat waarnemen.

De *samenstelling van de Commissie* is als volgt gewijzigd: In 1961 had de Commissie twee sterfgevallen te betreuren: de H. A. CARNOY, werkend lid van de Commissie sedert haar stichting in 1926, is overleden op 12 januari 1961; de H. J. DUPONT, werkend lid van de Commissie sedert 1957, is overleden op 14 oktober 1961. Hun levensberichten zijn verschenen in deel XXXV (1961) van deze Handelingen. Op de vergadering der werkende leden van 23 oktober

1961 werd op voorstel van de Vlaamse afdeling de H. J. HELSEN tot werkend lid verkozen ter vervanging van de H. A. CARNOY, terwijl de H. MAURITS GIJSSELING tot briefwisselend lid van de Commissie werd verkozen. In de opvolging van de H. J. Dupont zal in 1962 worden voorzien.

Deel XXXV (1961) van de *Handelingen van de Commissie* is normaal in het begin van 1962 verschenen. Het bevat — buiten het gewone administratieve gedeelte, een In Memoriam A. CARNOY door de H. K. ROELANDTS, een In Memoriam J. DUPONT door de H. J. L. PAUWELS — toponymische, dialectologische en evolutief-fonetische studies van de HH. J. BAERTEN, J. HERBILLON, H. VANGASSEN en A. VAN LOEY, alsook de kritische bibliografie „La Philologie wallonne en 1960” door de H. É. LEGROS. Daarnaast heeft de Commissie n° 10 der *Werken* van de Vlaamse afdeling (E. EYLENBOSCH, *Taalgeografisch onderzoek naar de taal van het landbouwbedrijf in West-Brabant en aangrenzend Oost-Vlaanderen*) in druk gegeven alsook het tweede boekdeel van het *Belgisch Repertorium der Familienamen*, dat gewijd is aan het administratieve arrondissement Luik en waarvan het definitieve handschrift klaargemaakt werd door de H. O. JODOGNE.

De uitgaven van de Commissie werden regelmatig rondgedeeld aan alle instellingen, tijdschriften en personen met wie wij *ruilbetrekkingen* onderhouden. In 1961 werden deze betrekkingen uitgebreid tot het Westvlaams Verbond van Kringen voor Heemkunde, tot de vereniging De Leiegouw, die ons haar *Verslagen en Mededelingen* toestuurt, en tot het Centre national de la Recherche scientifique (Parijs) in ruil voor zijn *Bulletin signalétique, section 21 (Sciences du langage)*. Zoals gewoonlijk werden vijftientig exem-

plaren van onze publicaties van het jaar aan de seminaries voor dialectologie van de vier Belgische universiteiten gezonden, voor de studenten die bijzonder belang stellen in de toponymie en in de dialectologie.

In de loop van het jaar waarover hier verslag heeft de Commissie drieennegentig vragen om advies over *straatnaamgeving* en *verandering* in de volgende gemeenten behandeld : Aarschot, Alleur, Assebroek, Blankenberge, Blaton, *Boechout, Boorseme, Brugge, Brussel, Celles, *Chaufontaine, Doornik, Drongen, Elsene, Etterbeek, Evere, Fléron, Forville, Genk, Ghlin; Herent, Heverlee, *Hoves, Humbeek, Jemappes, Jette, *La Louvière, Latine, Leuven, Leuze, Liedekerke, *Lint, Loncin, Londerzeel, Machelen, Manderfeld, Marchienne-au-Pont, Marcinelle, Merksem, Moerkerke, Mortsel, *Mouscron, Nivelles, Olen, Oostende, Oostkamp, Oudergem, Overijse, Péronnes-lez-Antoing, Plainevaux, Plancenoit, Poeke, Pont-à-Celles, Saint-Marc, Sart-Dames-Avelines, Schaarbeek, Schellebelle, Sint-Agatha-Berchem, Sint-Genesius-Rode, Sint-Kwintens-Lennik, *Soignies, Tellin, Ternat, Tongerlo, Uitkerke, Veltem-Beisem, *Villers-le-Bouillet, Vilvoorde, *Virton, Vremde, Watermaal-Bosvoorde, Weelde, Wommelgem, Xhendremael, Yvoir, Zelzate, Zemst.

De — nog te schaarse — gemeenten waarvan de naam van een sterretje voorzien is, hebben zich bij hun voorstellen laten leiden door de lokale toponymische, historische en folkloristische overleveringen om zo hun naamkundig erfdeel te bewaren.

Bij de voortzetting der *taalkundige revisie van de geografische namen der nieuwe stafkaart* uitgegeven door het Militair Geografisch Instituut heeft de H. J. HERBILLON 2223 toponiemen bestudeerd die in de dossiers van de

volgende 107 gemeenten voorkomen : Bastogne, Beausaint, Beffe, Bertogne, Bolinne, Bomal (Brabant), Boneffe, Branchon, Champlon, Chastre-Villeroux-Blanmont, Corbais, Cortil-Noirmont, Court-St-Étienne, Dhuy, Dochamps, Dongelberg, Éghezée, Énines, Ernage, Erneuville, Flammierge, Foix-les-Caves, Geest-Gérompont-Petit-Rosières, Gembloux, Gentinnes, Glimes, Grand-Leez, Grand-Manil, Grand-Rosière-Hottomont, Halleux, Hampteau, Hanret, Héவில், Hives, Hodister, Houffalize, Huppaye, Incourt, Jauche, Jauchette, Jodoigne, Jodoigne-Souveraine, La Roche-en-Ardenne, Lathuy, Lavacherie, Leuze, Liernu, Limerlé, Longchamps, Longchamps-lez-Bastogne, Longueville, Longvilly, Lonzée, Mabompré, Malèves-Ste-Marie-Wastines, Marbais, Marcourt, Marenne, Marilles, Mehaigne, Melin, Mellery, Meux, Moiricy, Mont-St-André, Mont-St-Guibert, Nadrin, Nil-St-Vincent, Noville-lez-Bastogne, Noville-sur-Mehaigne, Opprebais, Orbais, Ortho, Perwez (Brabant), Piétrain, Piétrebais, Ramillies-Offus, Rendeux, Roux-Miroir, Roy, St-Denis, St-Germain, St-Géry, St-Jean-Geest, Samrée, Sauvenière, Sibret, Sombrefe, Tavier, Tavigny, Tenneville, Thoremçais-les-Béguines, Thoremçais-St-Trond, Tillet, Tillier, Tilly, Tourinnes-St-Lambert, Upigny, Vesqueville, Villers-la-Ville, Walhain-St-Paul, Wardin et Wibrin.

De auteurs van de dialectkaart van België, de HH. J. LEENEN, L. REMACLE en J. WARLAND hebben op 16 oktober een speciale vergadering gehouden om te bepalen hoe hun drie thans voltooid ontwerpen methodisch best kunnen versmolten worden tot een enkele kaart die de drie dialectgebieden zou omvatten, en om zodoende tot een oplossing van de problemen aangaande de taalgrenslin en de raakzone van het Nederlandse en het Duitse dialectgebied te komen.

Op het VIIe Internationaal Congres voor Onomastische Wetenschappen te Florence en Pisa van 4 tot 8 april 1961 werd de Commissie vertegenwoordigd door de HH. H. DRAYE; J. HERBILLON, W. PÉE en J. WARLAND.

Luik en Brussel, 29 januari 1962.

De Secretaris,

J. WARLAND.

De Voorzitter,

É. LEGROS.
